

■■■■■

**„Са“. Група као
догађај и као порекло
догађаја. О саосећању
као конститутивном
елементу групе**

■■■■■

The complementarity of the terms “group” and “event” is not accomplished in the title *Group as Event and Origin of Event*. My intention is to describe this very relation, which vacillates between interaction and equivalency, and appears in the encounter of the event and the group. This relation could therefore represent a preamble to a theory of institution or even an introduction to institutional action. In order to show that without a group there is no event, or that the group is the condition of something being named the event, and vice versa, that the event implies the existence of a group, I reconstruct the notion of “event”, drawing on my native language as well as the meaning of the word event in Russian (*sobytie*). At the same time, I would like to thematize empathy as the basic field of constituting a group and event, and as the beginning of the institution, that is, the institutional condition.

GROUP, EVENT, INSTITUTION,
COMPASSION, EMPATHY

Комплементарност појмова „група и „догађај“ није постигнута у наслову „Група као догађај и (група) као порекло догађаја“. Намера ми је да опишем управо ову релацију (она варира између интеракције и еквиваленције) која настаје у сусрету догађаја и групе и која би стога могла да представља преамбулу теорије институције или чак увод у институционално деловање. Да бих показао да без групе нема догађаја или да је група услов да нешто именујемо као догађај, односно да заправо догађај имплицира постојање групе, реконструисао бих појам „догађај“, ослањајући се на овај језик и значење догађаја на руском језику (*событие*). Симултано намера ми је да тематизујем „саосећање“ као елементарно поље конституисања групе и догађаја и као „почетак институције“ или као „институционални услов“.

ГРУПА; ДОГАЂАЈ; ИНСТИТУЦИЈА;
САОСЕЋАЊЕ; ЕМПАТИЈА

Поредак речи из којих се састоје наслов и поднаслов овога текста могао би да буде измењен и одмах допуњен. Везник или понекад предлог „Са“, могао би да увек несметано прелази у речи „За“ или „У“. Ако саосећамо са другима („са“ имплицира друге) онда се заједно залажемо за једно осећање (за-једно) или за сећање које ће свакако бити само наше и заједничко. Или смо ми унутар („у“) једног те истог протокола, у коме нас је могуће избројати и у коме је могуће додати и убројати неког новог саучесника и сведока (*событчик*, на руском језику). Две основне речи, „група“ и „догађај“, могуће је сасвим другачије разместити у најави овога текста. „Догађај“ (*событие*, на руском) функционише сасвим различито на различитим језицима. На овом језику додао бих још читав низ речи које се тичу догађаја и које би увек помало уздрмале али, истовремено, и додатно оправдавале моју намеру. Речи „удес“ (удесити, удесан, подесити) или „згода“ (догодити се, погодак, угода, угодити, годати) или „усуд“ (судбина) или „збитак“ (збило, збивати) допуњују протокол који имамо на руском језику и коме овај текст даје предност над другим језицима и археологијама овог појма. Оно што се „догађа“ (сада, у презенту и у несвршеном облику, а не одмах и нагло; упркос томе што се догађај тиче прошлости и онога што је већ „произашло“ те се често именује као некакав *perfect nominans*) односи се неумитно на групу људи која се конституише, која се мења и која живи заједно. Група прави „догађај“ (који истовремено онда прави групу или групност групе) или група се дешава, тако што се делови или чланови групе једни другима приближавају, збијају, пребивају заједно и збивају.

Комплементарност или корелативност речи „група и „догађај“ најалост нису постигнуте у наслову „Група као догађај и (група) као порекло догађаја“. Ова непрецизност јесте заправо главни по-

кретач рада на овој дескрипцији односно на овом тексту. Намера ми је да опишем управо ову релацију (она варира између интеракције и еквиваленције) која настаје у сусрету догађаја и групе и која би стога могла да представља преамбулу теорије институције или чак увод у институционално деловање. Да бих показао да без групе нема догађаја или да је група услов да нешто именујемо као догађај, односно да заправо догађај имплицира постојање групе и са-бивање (сабирање), реконструисао бих појам „догађај“, ослањајући се на овај језик и значење догађаја на руском језику (*событие* у разлици спрам *event*, *evento*, *événement* или *Ereignis*). Симултано намера ми је да тематизујем „саосећање“ (*сочувствие*, *empathy*, *compassion*, *Einfühlung*) као елементарно поље конституисања групе и догађаја (догађаја путем групе и групе путем догађаја) и као „иницијацију“ или „почетак институције“ или као „институционални услов“ или „минимум“.

Моја претпоставка, коју изводим на овом језику истовремено рачунајући и дајући предност разумевању догађаја на руском језику и разлици у односу на неке друге језике, јесте да се догађај ствара и припрема (удешава), да је предвидљив и увек очекиван и могућ а не нагао и нужно изненађујући и немогућ, да догађај јесте име за промену или непрекидни процес мењања и следа промена,¹ да се дешава у хармонији места и времена, и да догађај има увек аутора – то је група (догађај се нужно односи на све и тиче се свих) а не појединац.

Ево неколико кратких примедби и објашњења које би могле да ову претпоставку додатно прецизирају:

- Ова претпоставка се пре свега директно супротставља теолошком и месијанском протоколу који подразумева неколико карактеристика и различитих варијација уписаних у ла-

1 Разумевање догађаја као промене је у регистру Давидсонових разматрања. Ево једне од нових дефиниција Кирка Лудвига: „Events are changes. If something shrinks or expands, rotates or grows warmer, moves a foot or a mile. A change has occurred – of size, orientation, temperature or position. Something’s shrinking, or rotating, or growing warmer, or moving is in turn an event“ (Ludwig 17).

2

Са мањим или већим разликама ова концепција је присутна и варирана у свим великим тематизацијама појма „догађај“ у последњим деценијама, нарочито у француској филозофији (А. Бергсон (H. Bergson), Ж. Делез (G. Deleuze), А. Бадју (A. Badiou), М. Зарадер (M. Zarader), К. Романо (C. Romano), итд.). На овај или онај начин и Жак Дерида (Jacques Derrida) и Жан-Лик Марион (Jean-Luc Marion) сматрају да је догађај увек супротан објекту или чињеници, да је увек изненађујући, да елиминише хоризонт било каквог очекивања, да је радикалан и да га је немогуће прихватити (*inanticipable*), да је катастрофичан и овако или онако трауматичан и да се увек односи на искуство немогућег (оно што је могуће је предвидљиво и, заправо, не долази или не стиже). У недавном интервјуу ревији *Philosophie* Жан-Лик Марион даје неколико нових и потпуно изненађујућих карактеристика догађаја. Осим што се догађај не може организovati, што је непоновљив и што не може бити идентичан са догађајем који му претходи, догађај се исто тако супротставља политици предвиђања и метафизичкој традицији по којој све има свој ▶

тинској речи *eventus* и које су затим уклопљене у вокабулару најважнијих западних језика. *Eventus* се односи на долазак, на дешавање које имплицира некакав нови долазак из будућности (*a-venir*), на очекивање – очекујем(о) нешто што однекуд стиже а да то што долази, догађај, заправо нема никакве везе са мојим (нашим) очекивањем и са чекањем (то што долази или то што ће се десити – десиће се „упркос“ ове спремности на „прихватање“ догађаја). То што наилази и што треба да дође заправо долази ниоткуда, непланирано, непредвидљиво и није никако у поретку могућег.²

- Догађај се тиче групе – производи га група и сачекује га и прихвата група. У том смислу ми очекујемо или ми припремамо догађај, док нас истовремено он формира и одређује.³ Изненађење (изненадни акт који не може да буде импликација неког претходног акта) не може да буде главна особина догађаја зато што је пука последица принципијелног незнања, когнитивне неспособности и лимитираности неке групе да предвиди оно што нека друга група већ спроводи у дело или „спроводи у догађај“. Једна група зна оно што нека друга група не зна и за коју „догађај“ који јој ова прва припрема има статус потпуног изненађења.⁴ Ово још увек не значи да догађај, пошто се „десио“ није истовремено „изненадио“ све актере и различите групе па и оне који су га брижљиво припремали. Интензитет „изненадног“ догађаја производи, пре свега, заједничка фокусираност свих учесника (колективна интенционалност) – и оних који су га припремили и оних који га само прихватају као чињеницу (који га евидентирају и којима је постао очевидан). И једни и други га присвајају заједно као свој властити и тек као власништво удружене и

конституисане групе, догађај добија статус да се заиста и догодио.⁵

- Догађај је неуспео у мери у којој се односи или не односи на заједницу свих и на са-живот свих заједно. Овај регулативни принцип елиминира случајне инциденте и разврстава различите локалне и привремене промене које се односе на мале групе, мали број људи или на појединца.⁶
- Сила или насиље, као и различити феномени који их прате (рањивост, повреда, бол, смрт, итд.) су вероватно најважнији покретачи и садржаји немира и промена који потенцијално могу да буду именовани речју „догађај“. Ако онај који болује или ако група људи која је у невољи манифестују свој проблем и зову у помоћ, симултано са мојим одговором, са уживљавањем и саосећањем са њиховом патњом, ја понављам заједно са њима њихов позив у помоћ, оглашавам га и појачавам, те зовем (све) остале да се ангажују и помогну. Када дајем или пружам помоћ, истовремено призивам групу и тиме потврђујем да је моја помоћ сасвим недовољна да би се проблем неке индивидуе или групе решио. Ова моја свест и потреба за удруживањем или групом или институцијом, моја спознаја да само сви удружени можемо да смањимо или сасвим укинемо проблем „који је преда мном“, поче-

→ дефинитивни узрок и где унутар времена не могу постојати никакви изненадни прекиди и неповљиви потреси (Marion 66–70).

3 Супротно од Мариона (и не само Мариона) кој пише: „Ce n'est pas moi qui fais l'événement (...) c'est l'événement qui me fait.“

4 Поново супротно од Мариона који сматра да је изненађење, које показујемо понекад, на пример „11 септембра 2011“, изговарајући „C'est impossible“, довољан доказ да се десио догађај. За једну другу групу људи која је припремала ово изненађење за све остале, није било ничега немогућег.

5 Једна од немачких речи којом се обележава догађај је Ereignis и она у себи садржи операцију присвајања, својства, власништва али и очевидности.

6 Величанствени пројекат Фјодорова (велики и узвишен истовремено) о филозофији општег посла или деловања подразумева неколико задатака и акција: идентификацију проблема који се тиче сваког појединачно (смрт); идентификацију проблема који се тиче свих и заједнички је проблем (смрт); кооперативно деловање нужно свих у отклањању проблема који погађа све заједно и свакога појединачно. Смрт је догађај само уколико се односи на све и уколико отвара могућност конструкције заједничког градилишта и заједничког рада на њеном укидању.

7
Agir avec compassion, penser un soin (en) contin је наслов дескрипције семинара који воде две младе филозофиње Полин Беге (Pauline Bégué) и Зона Зарић и који се одржава 2016–2017 у *Hotel-Dieu* у Паризу. Конструкција ове синтагме „agir avec compassion“ („деловати саосећајући“) подразумева да је саосећање некакав додатак деловању и да нема деловања (речима или гестовима) које је аутентично „испуњено“ искључиво са „саосећањем“ или да нема деловања које искључује све оно што није „саосећање“.

так је конструисања догађаја који нас све уједињује пред проблемом (проблем је сада „пред нама“). Обавеза да је мој проблем сада наш проблем, проблем свих нас, имплицира заједничко деловање групе или институције односно конституисање идентитета групе на основу почетног уживљавања и саосећања.

Али шта је то почетно, прво или можда прелиминарно (са)осећање и на који је начин оно конститутивни елемент групе? Да ли поднаслов овога текста открива један нов и скоро немогућ задатак? „Конститутивни елемент“ имплицира да се без „саосећања“ (или уживљавања, сажалења, емпатије, *compassion*; ове речи или ови протоколи нису наравно у синонимији али их је увек до сада било веома тешко разликовати) група не може формирати и не може трајати. Када кажемо да је саосећање „конститутивни елемент групе“ то значи да се у правилима по којима група функционише нужно налази елемент „саосећања“. Свакако ми можемо да замислимо постојање једног оваквог удружења које „делује саосећајући“,⁷ али чини ми се да постоје и неке друге групе, на пример мала група навијача Црвене Звезде која креће на утакмицу свога тима (такође групе) чије деловање изгледа није или уопште неће бити у хармонији са „саосећањем“ и „уживљавањем“. Уколико су међутим чланови ове групе недавно посетили у болници два своја члана, које је претукла у Москви једна друга група навијача, уколико неки од њих скупљају новац и помажу њиховим породицама (помоћ коју ове породице добијају од социјалних институција није довољна за живот), да ли можемо да говоримо о деловању групе или само о деловању неких чланова те групе? Парадоксална могућност да једна група може да се формира у

исто време док прецизно уништава неку другу групу (геноцидалне интенције или геноцидални акти се на овај начин често и уверљиво објашњавају), допушта да за нас у сасвим другом плану буде група која „делује саосећајући“ само према својим властитим члановима или деловима. Ипак, уколико група или део групе поседује способност да „делује саосећајући“ према својим властитим члановима зар она онда не поседује једнаку способност да „делује саосећајући“ према странцу или некој страниј групи, на пример великој групи избеглица? Зар овај евентуални капацитет или потенцијал „добрих аката“ који група поседује као таква није довољан разлог да можемо да замислимо да она делује на исти начин „према споља“?⁸

Да би саосећање заиста био „конститутивни елемент групе“ нужно је да се једна група не може конституисати као *agent* без саосећања (на енглеском се овај проблем може редуковати на оно што зовемо „*the problem of collective agency*“); затим да група има обавезу да „делује саосећајући“ (дакле, увек и нужно мора да делује у складу са овом обавезом а не само понекад); и да овакву обавезу да се тако делује имплицира управо овај протокол који сасвим непрецизно зовемо „саосећање“ или „уживљавање“ или „емпатија“. Осим проблема да пронађемо прецизну карактеристику „деловања саосећањем“ (ради се о томе да саосећање или емпатија не буду само додаци деловању [„деловати са“] него увек препознатљиве форме деловања), наш најважнији задатак би се састојао у проналажењу протокола који обавезује и нас и друге а онда и „све друге“ (Ми) да „делујемо саосећајући“. Моја претпоставка би била да смо сви ми појединачно обавезни да „делујемо саосећајући“, али и да „снага обавезе“ имплицира да наше дело-

8 „Саосећање“ или „емпатија“ су секундарни акти (оклевам да их назовем емоцијама, али оклевам и да их назовем актима; Едит Штајн (Edith Stein) на неколико места *Einfühlung* назива *Akte*) и представљају неку врсту „одговора“ на акцију или испољавање неког другог („*La primauté de l'autre*“, N. Depraz). Овог другог Хусерл (Husserl) и Штајн, на почетку 20. века, увек именују као странац (*Fremde*), управо због немогућности да се са њим направиле нека стабилна релација. Пријатељ, кога на једном месту помиње Штајн такође онтолошки има статус странца. У параграфу 2. првога дела „*Deskription der Einfühlung im Vergleich zu anderen Akten*“ књиге *Zum Problem der Einfühlung*, Штајн пише: „Пријатељ ми је пришао и испричао да је изгубио свог пријатеља и запазио сам (*gewahre*) његову бол (*seinen Schmerz*). Каква врста разумевања се ту десила (*Was ist das für ein Gewahren?*)?“ (Stein 1917: I, §2).

9 У следећем одломку текста „Compassion: The Basic Social Emotion“ Марта Нусбаум објашњава проблематичност статуса саосећања или сажаљења: „Бранитељи као и противници саосећања у правној теорији, овој емоцији приписују „ирационалност“. Неки је због тог разлога чак и искључују из правног просуђивања, док неки други, обратно, допуштајући је као ирационални али ипак вредан додатак разуму, ослабљују његову позицију омогућавајући противницима лаке нападе“ (Nussbaum 29, сада такође у М. Nussbaum, *Upheavals of Thought: A Theory of the Emotions*).

10 Синтагма „социјална онтологија“ је данас у потпуности англосаксонска дисциплина филозофије (Серл (Searle), Гилберт (Gilbert), Туомела (Tuomela), итд.), али је њено порекло у Хусерловим текстовима о интерсубјективности. Око 1910. у поглављу *Soziale Ontologie und deskriptive Soziologie* Хусерл даје прву скицу једне будуће дисциплине.

11 Следим у потпуности Нусбаум. „Саосећање, у филозофској традицији, јесте средишњи мост између индивидуалног и заједнице (a central bridge between →

вање конституише нови ентитет или „group agency“ који „делује саосећајући“. Да ли је то могуће или зашто то није могуће?⁹

У контексту социјалне онтологије¹⁰ и у оквиру теорија институционалног деловања (или класификацији репертоара различитих социјалних аката), мислим да би протоколи као што су „саосећање“ или „емпатија“ били оправданији (или би имали много прецизније одређење) уколико би их истраживали на прелазу између индивидуалног и колективног (на овај или онај начин супротно од Хусерла или Едит Штајн, те стога вероватно у контексту неких сасвим неразвијених и недовољно тематизованих идеја Теодора Липса (Theodor Lipps) и Макса Шелера (Max Scheler).¹¹ И Хусерлова скица пројекта о емпатији коју тематизује у својим интерсубјективним списима и пројекат Едит Штајн о емпатији (њена теза *Zum Problem der Einfühlung* је одбрањена 1916), у темељењу су на стриктном антагонизму и критици у односу на један нови протокол који и Липс, а касније и Шелер, именују са *Einfühlung* (са једним „s“; „уживљавање у једном“).¹² Наиме, могућност да „саосећамо“, да нешто заједно и истовремено осећамо и оживљујемо са неким другим (*Mitfühlen; mitfühlender Akt* или *Akt des Mitgefühl*; на енглески је *Mitfühlen* преведено као „Fellow Feeling“), доводи до тога да „ја“ и „ти“ конструишемо или реализујемо заједно један акт. Тако је обезбеђен услов за евентуално остваривање новог субјекта „Ми“. *Einfühlung*, уживљавање у једном или уједињење, идентификација (на италијанском *unipatia*; на енглеском „Feeling of Oneness“) представља за Липса истинску, реализовану и успелу емпатију.¹³ Edith Stein, потпуно следећи свога учитеља, одриче могућност овог прелаза са „психофизичке конституције индивидуе“ на неко више јединство или на конституцију „једног новог субјекта вишега реда“. Међутим Хусерл, око 1910, у својим рукописима

који су објављени знатно касније, на овај начин описује овај тренутак неизвесности и прелаза:

Дакле, потребно је разматрати следећу ствар: брак, пријатељство, све су то колективне јединице (*kollektive Einheiten*) које се „рађају“ (*erwachsen*) у „психичким“ односима различитих људи и везе међу њима запоседају највиши ниво врсте (*zu einer höheren Einheit verbinden*). Постоје особе повезане једне с другима; постоји њихова веза и та веза „садржи“ (*besteht*) различите диспозиције (различно се манифестује) и одговарајуће (саприпадне) чинове (*in Dispositionen und zugehörigen Akten*), када се особа А односи чиновима према особи Б, и када је њихова веза у неком односу према другим одговарајућим чиновима (*entsprechenden Akten*), и то на такав начин, да, истини за вољу, обоје постају свесни реципрочности, или могућности реципроцитета њихове везе (Husserl 101).¹⁴

Изгледа да су различите варијанте приближавања „особе А“ – „особи Б“ и њихове размене аката („осећати се [као] једно [заједно] са другим“ [*sich Eins fühlen mit*] или „осећати се заједно“ као „бити заједно“ или „бити једно“ или „бити у једном“), о којима говори овај Хусерлов фрагмент, као и неколико малих и ретких одломака Липса и Шелера, остале сасвим

→ *the individual and the community*)“ (28). Мислим да би ова социјална или институционална димензија „саосећања“ или „емпатије“ требала да допуни политичку или солидарну или космополитску или медицинску димензију коју развијају Зона Зарић и Полин Беге. У поглављу *E. Public institutions* Нусбаум пише: „(...) такође, изгледа истинита тврдња да конструкција ових институција утиче на развој саосећања код појединаца. Посто саосећање захтева слична-осећања (*fellow-feeling*), њено настајање је потпомогнуто институцијама које људе смештају у сличне услове/околности, ослабљујући или уклањајући хијерархије богатства, рода и класе“ (57).

12

У првом делу књиге *Zum Problem der Einfühlung* (поглавље *Einfühlung und Einfühlung*) Штајн без оправдања одбацује Липсову идеју и могућност стварања „Ми“ и „једног новог субјекта вишег реда“. „За време свога курса *Природа и дух*, Хусерл је рекао да спољни објективни свет може да буде схваћен искључиво интерсубјективно, то јест путем мноштва спознајних индивидуа које комуницирају једне са другима. Искуство других појединаца је дакле, унапред

стечено. Хусерл је то искуство називао *Einfühlung* (уживљавање) повезујући га с радовима Теодора Липса, иако није објашњавао у чему се оно састојало. Потребно је стога превазићи тај пропуст: желела сам истражити шта јесте *Einfühlung*. То се није допало учитељу. Па ипак, у самом тренутку када је требало да прогутам још једну пилулу, од мене је захтевао да свој рад водим директно се супротстављајући Теодору Липсу“ (Stein 2008: 351).

13

Шелер касније употребљава синтагму *Einfühlung qua Einfühlung* коју Депраз на француски преводи са „*empathie émotionnelle*“ (Depraz 195). У својој књизи *Wesen und Formen der Sympathie* из 1923. Шелер проналази да се на пример у рату испуњује ово *Einsgefühl*.

14

Реч „колективи“ или „колектив“ Хусерл касније мења синтагмом „нови објектитети вишег степена“ (*neue Objektivitäten höherer Stufe*). „Ти објектитети вишег степена нису утемељени само на додатни начин у природним објектима обдареним свесном телесношћу, већ ми је, што се и подразумева, човек као еготично биће, мени који сам одређен у наукама духа, већ и сам објект своје средине“.

потиснуте у историји разумевања групе у контексту емпатије или саосецања.

Два примера : на почетку текста „Individuum und Gemeinschaft“ из 1922 (рад је објављен у Хусерловим *Jahrbuch*) Едит Штајн се поново враћа „Струјању заједнице“ и „Структури заједничког доживљаја“ (*Der Erlebnisstrom der Gemeinschaft. Die Struktur des Gemeinschaftserlebnisses*). Она пише и поново ригорозно одбија да се бави оним што је за нас или за мене данас најважније:

Крајње је чудесно (*wunderbar*) како ово Ја (*Ich*), независно од своје јединствености и усамљености (*Einzigkeit und Einsamkeit*), може да уђе у неку животну заједницу (*Lebensgemeinschaft*) са другим субјектима, како појединачни субјект постаје члан неког надиндивидуалног субјекта, те како се у актуелном животу једне такве заједнице субјеката (*Subjektgemeinschaft*) или заједничког субјекта (*Gemeinschaftssubjekt*) такође конституише надиндивидуално струјање доживљаја (*Erlebnisstrom*). Како су за један субјект дати други субјекти, те до које мере таква датост представља претпоставку живота заједнице – то овде не желимо да истражујемо.

Затим наставља:

[... Театарска] трупа, чији сам члан, у жалости (*Trauer*) је због губитка свога управника (*Führers*). Упоредимо с тиме жалост коју осећам при губитку личног пријатеља (*eines persönlichen Freundes fühle*). 1. субјект доживљавања је различит, 2. структура доживљаја је другачија; 3. струјање доживљаја у које улази дати доживљај другачије је обликовано. (...)

Извесно је да сам, као појединачно Ја, испуњена жалошћу. (...) Ми који осећамо жалост то чинимо у име целокупне групе и свих који јој припадају. Жалост је субјект заједничког доживљаја који живи у нама, појединачним индивидуалним субјектима који јој припадамо. Ако учествујемо у неком заједничном доживљају осећамо да је наша субјективност погођена. Жалим као члан трупе, а трупа жали у мени (Dieses Subjekt fühlen wir in uns getroffen, wenn wir ein Gemeinschaftserlebnis haben. Ich traure als Glied der Truppe, und die Truppe trauert in mir).

[...] Заједнички субјект (Gemeinschaftssubjekt) о коме говоримо, уколико се посматра као „чисто Ја“ (reines Ich), не треба схватити као нешто појединачно. Доживљај заједнице не настаје из заједничког субјекта на исти начин као појединачни доживљај из појединачног Ја. (...) Доживљаји заједнице, као и појединачни доживљаји, на крају крајева, настају из појединачних Ја која припадају заједници. Али немогућност настанка неког „чистог ја заједнице“ (reinen Gemeinschafts-Ich) није у супротности са нашим извођењима о заједничном субјекту. Изрази „ја“ и „субјект“ су вишезначни. (...) Заједнички субјект не постоји као аналогон чистом Ја (Stein 1922: 119–120).¹⁵

15

У преводу Ч. Копривице овај текст се налази у зборнику *Како живети заједно*, ур. П. Бојанић & В. Ђокић, Београд, Архитектонски факултет, 2017. (у припреми).

Сва ова оклевања показују невероватни отпор према конструкцији групе или заједнице. Неколико фаталних операција Едит Штајн „утемељују“ немогућност и неоправданост идентитета групе или групе као агента (данас би то на овај начин рекли) који има способност да производи групне акте или истинску жалост: а) појединачни доживљаји имају предност над некаквим псеудо доживљајем заједнице као такве; б) појединачни доживљаји су сведени на имагинарна разумевања или персоналну контемплацију онога што се дешава другоме – углавном

16

„Филозоф који жели да изучава Ми требало би да буде изузетно пажљив и да зна о чему говори. Шта више, не постоји само један Ми-субјект: граматика нас учи да постоји и Ми-додатак (Nous-complément) као и Ми-објект. (...) Једно Ми „Ми их гледамо“ (le Nous de „Nous les regardons“) не би могло бити на истом онтолошком плану као и Ми „они нас гледају“ (le Nous de „ils nous regardent“). (...) У реченици: „Они ме гледају“ (Ils me regardent) желим да укажем да самог себе доживљавам као објекта за другога, као Себе отуђеног (Moi aliéné), као трансценденцију-онога који је трансцендиран. Уколико реченица „Они нас гледају“ (Ils nous regardent) треба да значи стварно искуство, потребно је да у том искуству искушим то да сам ангажован с другима у једној заједници трансценденције-оних који су трансцендирани или отуђених „Ја“ (il faut que dans cette expérience j'éprouve que je suis engagé avec d'autres dans une communauté de transcendances-transcendées de „Moi“ aliénés)“ (Sartre 486).

је то бол; ц) појединачни доживљаји се никада не сабирају, не мешају, не замењују места, не броје и не гомилају већ су потпуно апстрактно „састављени“ у ономе што заправо не постоји – у заједници или групи; заправо су одвојени једни од других; д) појединачни доживљај је личан, скривен од других, никада јаван и манифестован; е) сусрет са другим, афективност, симпатија нема свој израз и манифестацију те стога припада такозваним негативним социјалним актима.

Други пример је настао 1943, у трећем делу књиге *L'Être et le néant*, нови феноменолог Сартр (Sartre) на неколико страна у поглављу „L' 'être-avec' (Mitsein) et le 'nous'“ покушава да конституише „Ми“. Граматика француског језика му допушта, сасвим оригинално и лако, да конструкуију „Ми“ спроведе путем „Le „Nous“-objet“ и „Le nous-sujet“ (ми-објект и ми-субјект). Сартр је веома уверљив када показује значење и дистинкцију нас који вршимо неку радњу (гледамо друге) и других који нас гледају и објективизују.¹⁶ Ево његовог примера који теба да обезбеди постојање групе и колективне интенционалности:

Седим на тераси једног кафеа: посматрам друге конзументе и сам сам посматран. Ту смо у најбаналнијем сукобу с другима (биће-објекат за другога који нисам ја, моје биће-објект за другога) (l'Être-objet de l'autre pour moi, mon être-objet pour l'autre). Али ево наједном (tout à coup) се у суседној улици изненада догодила несрећа (incident): лаки судар, на пример, између камионета и таксија (entre un triporteur et un taxi). У тренутку када и сам постајем посматрач те несреће (spectateur de l'incident), осећам да сам не-тетички ангажован у једном ми (je m'éprouve non-thétiquement comme engagé dans un nous). Такмичења, лаки предходни сукоби (légers conflits antérieurs) нестају и свести које

обезбеђују материју овог ми (la matière du nous) управо су исти код свих конзумента: ми посматрамо догађај и у њему учествујемо (nous regardons l'événement, nous prenons parti). (...) То ми се доживљава кроз специфичну свест, није нужно да сви конзументи на тераси буду свесни да постају то ми да бих се и ја сам осетио ангажован у том ми заједно с њима (il n'est pas nécessaire que tous les consommateurs de la terrasse soient conscients d'être nous pour que je m'éprouve comme étant engagé dans un nous avec eux) (Sartre 485).

У овом театру највећа грешка се налази у Сартровом закључку: да би група била заиста компактна и прецизно конституисана није довољно да само неко (било ко; на пример Сартр) буде једини свестан да је њен део и да јој припада. Да би група била група потребна је заједничка свест свих појединачно да јој припадају и колективна пажња и интенционалност свих појединачно и истовремено (М. Гилберт), која у овом Сартровом примеру најжалост није постигнута. Група се распала у оном тренутку када је конституисана, искључиво зато што Сартр не помиње истинско ангажовање око решавања проблема који је изазвао инцидент и евентуалну помоћ повређенима. Сартрово умањивање важности инцидента који се десио (он каже да је то био „une collision légère“), de facto онемогућује конституисање групе кроз заједничку мобилизацију свих који би тако имали обавезу да помогну угроженима. Пошто је инцидент небитан и пошто је штета веома мала, група једноставно нема времена да се само-тематизује. Иако Сартр употребљава реч „догађај“ – догађаја уопште нема.

Насупрот, замислимо сада да је инцидент који се десио на улици био страшан, да је штета била велика, али да од околних пролазника и „les consommateurs“ ипак није хитно (ова реч је важна) конститу-

исана јединствена група људи која би могла да делује, да „делује саосећајући“. Помоћ је на тај начин каснила и насиље на крају није било на време прекинуто и довољно ублажено. Зашто је то тако и да ли је ова сцена уопште могућа? Да ли је „величина догађаја“ или „снага догађаја“ асиметрична у односу на конституцију групе?

Погледајмо члан 223–6 француског кривичног закона који је донесен пре неколико година и то његов први део. Ради се о „појму одсуства пружања руке особи у опасности и изостанку притицања у помоћ угроженој особи“ (*la notion de non assistance à personne en danger et l'omission de porte secours à personne en peril*):

Биће кажњен свако ко намерно не помаже особи која је у невољи притом не доводећи у опасност свој или живот треће особе, а да је у прилици да помогне било кроз лични чин или изазивајући помоћ других (Sera puni des mêmes peines quiconque s'abstient volontairement de porter à une personne en péril l'assistance que, sans risque pour lui ou pour les tiers, il pouvait lui prêter soit par son action personnelle, soit en provoquant un secours).

Иако је законодавац тако аранжирао овај члан да се односи искључиво на појединца који је у невољи и на појединца који абстинира и не помаже му (овакви „преступи не-деловања“ [*infractions d'abstention*] су обично веома ретки у кривичним законима; упркос томе да индивидуа X има интенцију да нешто учини и промени – она ипак на крају не чини ништа – управо то је дефиниција негативне акције), његова намера јесте да казни све појединце који заправо нису у стању да се уједине и конституишу као група. Искључиво конституисање групе људи (уједињење повећава моћ и снагу) може укинути страх и тако спречити још већу опасност. Да

би ово било могуће чини ми се да је прво нужно одмах напусти-ти старе романтичне представе о емпатији (или саосећању) као пориву или способности да се буде на „месту“ жртве, на „месту“ оштећеног или онога кога боли и који трпи (оних које боли и који трпе). Ради се о нечему сасвим другом. Мислим да група, социјално и дисциплиновано деловање може да приближи индивидуе једне другима (овакво деловање је *a priori* емпатијско и уживљено) и тако смањи насиље и бол. Овакво деловање свакако подразумева ново разумевање догађаја. ♡

Литература

- DEPRAZ, NATALIE, 2014: *Empathie et compassion* // Berthoz, A.; Jorland, G. (red.). *L'Empathie*. Paris: Odile Jacob.
- HUSSERL, EDMUND, 1973: *Zur Phänomenologie der Intersubjektivität. Band II*. Dordrecht: Marinus Nijhoff.
- LUDWIG, KIRK, 2016: *From Individual to Plural Agency: Collective Action*. London – New York, Oxford University Press.
- MARION, J.-L., 2017: *L'événement, c'est l'impossible qui se réalise* // *Philosophie* 108 (avril 2017).
- NUSSBAUM, MARTHA, 1996: *Compassion: The Basic Social Emotion* // *Social Philosophy and Policy Foundation*. New York.
- SARTRE, JEAN-PAUL, 1943: *L'Être et le néant*. Paris: Gallimard.
- STEIN, EDITH, 2008: *Vie d'une famille juive*. Paris/Toulouse/Genève: Cerf.
- STEIN, EDITH, 1922: *Individuum und Gemeinschaft* // *Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung*. Band 5 (1922).
- STEIN, EDITH, 1917: *Zum Problem der Einfühlung. Teil II–IV der unter dem Titel: Das Einfühlungsproblem in seiner historischen Entwicklung und in phänomenologischer Betrachtung vorgelegten Dissertation*.
<http://www.edith-stein-archiv.de/wp-content/uploads/2014/10/05_EdithSteinGesamtausgabe_ZumProblemDerEinfuehlung_Teil_II_IV.pdf> 10. 10. 2016.

Резюме

В данной статье предпринята попытка описать взаимоотношение понятий «группа» и «событие», с установкой на «группу как событие» и «группу как причину события». Я хотел показать варирующее между интеракцией и тождеством взаимоотношение, которое зарождается в столкновении события и группы, и которое по этой причине могло бы представлять собой преамбулу к теории институции или даже введение в институциональное действие. Чтобы продемонстрировать, что без группы нет события, или же – что группа является предпосылкой, чтобы что-либо назвать событием, т. е. что само событие подразумевает существование группы, я восстановил понятие «событие», опираясь на сербский язык (*догађај*) и на значение слова «событие» в русском языке. Одновременно я обозначил «сочувствие» как основополагающее поле учреждения группы и события, и как «начало институции» или же «институциональную предпосылку».

Petar Bojanić

Petar Bojanić studied philosophy at the University of Belgrade and at the Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (Paris), where he received his D.E.A. for a work on La figure de la paix chez Levinas et Kant (supervised by Jacques Derrida) in 1997. In 2003, he received his Doctorat de 3e cycle from the University of Paris X (Nanterre) for his dissertation La guerre (dernière) et l'institution de la philosophie (Dissertation committee: Etienne Balibar, Gérard Bensussan, Jacques Derrida and Jean-Luc Nancy). Since 2009, he is director of the Centre for Ethics, Law and Applied Philosophy (CELAP) in Belgrade. Since 2010, he also serves as director of the Institute for Philosophy and

Social Theory (IFDT). Moreover, he is the director of the Center for Advanced Studies – South East Europe (CAS) at the University of Rijeka since its founding in 2013. He has held numerous fellowships and visiting professorships, inter alia at the Society for Humanities at Cornell University (USA), at the Centre for Modern Thought at the University of Aberdeen (Great Britain), at the Institute of Advanced Studies at the University of Bologna (Italy), and at KWI Essen (Germany). Last books: Violence et Messianisme, Paris-Milano, Librerie Philosophique J. Vrin, 2015; Institucionalno delovanje, Novi sad, Akademska knjiga, 2016; Violence and Messianism, London, Routledge, 2017 (in preparation).